

SET-İN ŞAGİRD ŞƏXSİYYƏTİNİN İNKİŞAFINDA ROLU

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19207610>

Ağabəy Gülşən Şıxmurad

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Quba filiali, Humanitar və sosial elmlər fakültəsi,
Ədəbiyyat və dillər kafedrası. Quba, Azərbaycan*

+994559316432

ORCID NO: 0000-0003-1009-8913

Xülasə

Məqalədə şagirdlər də həyat bacarıqlarının formalaşdırılması və inkişafında sosial-emosional təlimin rolu elmi-pedaqoji aspektdən təhlil olunmuşdur. Sosial-emosional təlimin mahiyyəti, onun pedaqoji-psixoloji əsasları və təhsil prosesində tətbiq imkanları araşdırılmışdır. Tədqiqatda sosial-emosional bacarıqların şagirdlərin emosional rifahına, sosial adaptasiyasına və təlim motivasiyasına təsiri əsaslandırılmışdır. Eyni zamanda sosial-emosional təlimin şəxsiyyətyönümlü və kompetensiya əsaslı təhsil yanaşmaları ilə qarşılıqlı əlaqəsi göstərilmişdir. Məqalədə sosial-emosional təlimin təhsil mühitində sistemli şəkildə tətbiqinin şagirdlərin sosial məsuliyyətli, emosional cəhətdən dayanıqlı və müstəqil fərdlər kimi formalaşmasında mühüm əhəmiyyət daşdığı nəticəsinə gəlinmişdir.

Açar sözlər: *sosial-emosional təlim, həyat bacarıqları, şagird şəxsiyyəti, emosional inkişaf, sosial adaptasiya, şəxsiyyətyönümlü təhsil*

РОЛЬ SET В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКА

Агабей Гюльшен Шыхмурад

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Кубинский филиал, факультет гуманитарных и социальных наук, кафедра литературы и языков. Куба, Азербайджан

+994559316432

ORCID: 0000-0003-1009-8913

Аннотация

В статье с научно-педагогической точки зрения рассматривается роль социально-эмоционального обучения в формировании и развитии жизненных навыков у учащихся. Раскрывается сущность социально-эмоционального обучения, его психолого-педагогические основы и возможности интеграции в образовательный процесс. Обосновывается влияние социально-эмоциональных навыков на эмоциональное благополучие обучающихся, их социальную адаптацию и учебную мотивацию. Показана взаимосвязь социально-эмоционального обучения с личностно-ориентированным и компетентностным подходами в образовании. В статье делается вывод о том, что системное внедрение социально-эмоционального обучения в образовательную среду способствует формированию социально ответственной, эмоционально устойчивой и самостоятельной личности учащегося.

Ключевые слова: *социально-эмоциональное обучение, жизненные навыки, личность учащегося, эмоциональное развитие, социальная адаптация, личностно-ориентированное обучение*

Müasir təhsil sistemində şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafı əsas prioritetlərdən biri kimi müəyyənləşdirilmişdir. Cəmiyyətin sosial-iqtisadi inkişafı, əmək bazarının dəyişən tələbləri və qloballaşma prosesləri təhsildən yalnız bilik yönümlü deyil, eyni zamanda sosial və emosional cəhətdən yetkin fərdlərin yetişdirilməsini tələb edir. Bu baxımdan şagirdlərdə həyat bacarıqlarının formalaşdırılması aktual pedaqoji problem kimi çıxış edir. “Şəxsiyyətin formalaşması prosesində insanların sözü ilə hərəkəti, şüuru ilə davranışı arasında yaranan məqsədyönlü əlaqə onların həyatda fəal mövqe tutmalarına, ictimai borclarını şüurlu şəkildə dərk etmələrinə xidmət edir.” (1.s 6)

Həyat bacarıqlarının inkişafında sosial-emosional təlim (SET) mühüm rol oynayır. Sosial-emosional təlim şagirdlərin öz emosiyalarını dərk etməsi, sosial münasibətlərdə düzgün davranması, emosional tarazlığını qoruması və müstəqil qərarlar qəbul etməsi üçün zəruri olan bacarıqların formalaşdırılmasına yönəlmiş pedaqoji prosesdir. Azərbaycan təhsil sistemində şəxsiyyətyönümlü və kompetensiya əsaslı yanaşmanın tətbiqi SET-in əhəmiyyətini daha da artırır.

Sosial-emosional təlim pedaqoji psixologiyanın mühüm istiqamətlərindən biri olaraq şəxsiyyətin emosional və sosial inkişafını təmin etməyə xidmət edir. Azərbaycan alimlərinin tədqiqatlarında qeyd olunduğu kimi, emosional sfera şəxsiyyətin davranış motivlərinin formalaşmasında aparıcı rol oynayır və təlim prosesinin səmərəliliyinə birbaşa təsir göstərir.

Sosial-emosional təliminin əsasını şagirdlərin öz emosional vəziyyətini tanıması, özünə nəzarət bacarığının inkişafı, empati hissinin formalaşdırılması və sosial münasibətlərdə etik davranış normalarına yiyələnməsi təşkil edir. Bu bacarıqların erkən yaşlardan etibarən formalaşdırılması şagirdlərin psixoloji sağlamlığının qorunmasına və sosial adaptasiyasına müsbət təsir göstərir.

Həyat bacarıqları anlayışı fərdin gündəlik həyatda və sosial mühitdə qarşılaşdığı problemləri müstəqil və səmərəli şəkildə həll etməsinə imkan verən bacarıqlar sistemini ifadə edir. Azərbaycan pedaqoji ədəbiyyatında bu bacarıqlara ünsiyyət qurmaq, əməkdaşlıq etmək, məsuliyyət daşımaq, problemləri həll etmək, emosional dayanıqlılıq nümayiş etdirmək və özünə inam daxildir.

Şagirdlərdə həyat bacarıqlarının formalaşdırılması onların yalnız akademik nailiyyətlərinə deyil, həm də sosial davranışlarına təsir göstərir. Sosial-emosional təlim bu bacarıqların inkişafı üçün əlverişli pedaqoji mühit yaradır və şagirdlərin sosial rolları düzgün mənimsəməsinə şərait yaradır.

Elmi-pedaqoji tədqiqatlar göstərir ki, sosial-emosional təlim elementlərinin tətbiq edildiyi məktəblərdə şagirdlərin təlim motivasiyası yüksəlir, özünə inam səviyyəsi artır və davranış problemləri azalır. Sosial-emosional təlim şagirdlərdə stressə davamlılıq, emosiyaların tənzimlənməsi və münaqişələrin konstruktiv həlli bacarıqlarını formalaşdırır.

Azərbaycan təcrübəsində müşahidə olunur ki, sosial-emosional bacarıqlara malik şagirdlər məktəb mühitinə daha tez adaptasiya olunur, müəllim və həmyaşıdları ilə sağlam münasibətlər qurur və kollektiv fəaliyyətlərdə daha fəal iştirak edirlər. Bu işə ümumilikdə təhsil mühitinin psixoloji iqliminə müsbət təsir göstərir.

Sosial-emosional təlimin effektivliyi onun sistemli şəkildə təhsil prosesinə inteqrasiya olunmasından asılıdır. Bu inteqrasiya dərslər prosesində fəal təlim metodlarının tətbiqi, sinifdaxili ünsiyyətin təşkili və məktəbdə müsbət psixoloji mühitin yaradılması yolu ilə həyata keçirilə bilər.

Müəllimlərin sosial-emosional sərişələrinin inkişaf etdirilməsi Sosial-emosional təliminin uğurlu tətbiqində mühüm şərtidir. Eyni zamanda valideyn-məktəb əməkdaşlığı şagirdlərin qazandıqları bacarıqların real həyat şəraitində möhkəmlənməsinə imkan yaradır.

İnsan şəxsiyyətinin formalaşmasında estetik tərbiyənin də rolu böyükdür. Bu baxımdan ədəbiyyat dərslərinin xüsusi rolu olduğunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Ədəbiyyat elə bir sahədir ki,

onu hamı sevir. İnsanı dəyişməsində bədii əsərlərin təsir gücü böyükdür. “Həyat hadisələrini, insanın bütün həyat mərhələlərini-uşaqlıq və gənclik illərini, təhsil, əmək fəaliyyətini, sevgi mə- həbbət, məişət tərzini, ətraf aləmə münasibətini, fədakarlıq və qəhrəmanlı- ğını hamının başa düşəcəyi şəkildə təsvir və tərənnüm etməkdə ədəbiyyatın digər incəsənət növlərinə nisbətən özünəməxsus üstünlüyü, təsir qüvvəsi vardır”. (1s.65)

NƏTİCƏ

Aparılan təhlillər göstərir ki, sosial-emosional təlim şagirdlərdə həyat bacarıqlarının formalaşdırılması və inkişafında mühüm elmi-pedaqoji əhəmiyyətə malikdir. SET-in təhsil prosesinə məqsədyönlü şəkildə daxil edilməsi şagirdlərin emosional rifahını təmin etməklə yanaşı, onların sosial məsuliyyətli və müstəqil fərdlər kimi yetişməsinə şərait yaradır. Bu baxımdan sosial-emosional təlim müasir Azərbaycan təhsilinin əsas istiqamətlərindən biri kimi dəyərləndirilməlidir.

Ümumilikdə ədəbiyyat incəsənətinin tərkib hissələri olaraq insan həyatının təsvirini tarixi faktlar və bədii təxəyyülə əsaslanaraq təsvir edir. Gənc nəslin tərbiyəsində şəxsiyyətin formalaşmasında, özünüdərk etməsində incəsənətin rolu böyükdür.

İSTIFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT:

1. Cəbrayılov İntiqam Ümumtəhsil məktəblərində tərbiyə işinin təşkili. Bakı: “CN POLİGRFİYA”, 2023,
2. Əliyev, Ə. H. Pedaqoji psixologiya. Bakı: Elm və Təhsil, 2016.
3. Hüseynova, S. M. Müasir təhsildə şəxsiyyətyönümlü yanaşma. Bakı: ADPU nəşriyyatı, 2019.
4. Məmmədov, A. A. Təlim-tərbiyə prosesində psixoloji amillər. Bakı, 2017.
5. Quliyeva, N. İ. Şagird şəxsiyyətinin inkişafında emosional mühitin rolu. Bakı, 2018.
6. Abbasov, Ə. N. Ümumtəhsil məktəbində tərbiyə işinin təşkili. Bakı: Təhsil, 2015.
7. Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu. Ümumtəhsil proqramları (kurikulum sənədləri). Bakı, 2020.
8. Əliyeva, L. R. Pedaqoji prosesdə sosial bacarıqların formalaşdırılması. Bakı, 2021.